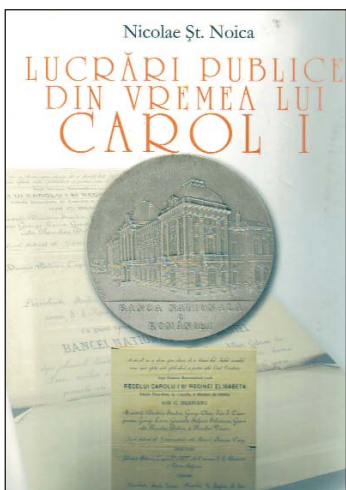

Nicolae Șt. NOICA, *Lucrări publice din vremea lui Carol I. Acte de fundare și medalii comemorative*, Ediție îngrijită de Stelian Țurlea, Prefață de Mugur Isărescu – Guvernatorul Băncii Naționale a României, Editura Cadmos, Asociația Kultura, București, 2008, 176 pagini, preț neprecizat

Nu cred că există un editor mai preocupat de păstrarea memoriei Bucureștilor, așa cum era pe vremea în care merita să fie numit „micul Paris”, cum este Stelian Țurlea. Mă și întreb dacă există un om care să iubească Bucureștii mai mult decât el! De altfel, efortul i-a fost înregistrat, astfel încât precedentul să nu se repete de acest fel, cele trei splendide albume fotografice apărute sub ge-

nericul *Bucureștii în imagini în vremea lui Carol I*, a și fost consacrată de un important premiu al Uniunii Scriitorilor din România pentru 2006.

De data aceasta, ne pune în mâini foarte frumoasa poveste despre „lucrările publice” din vremea marelui Rege, omul care a călăuzit procesul primei modernizări a României, inclusiv sub aspectul infrastructurii, scrisă cu competență și pasiune de Nicolae Noica, nepotul de frate al marelui filosof Constantin Noica, de profesie inginer constructor – dar un inginer constructor cu har expresiv și iubire de frumos –, care, la un moment dat, ca ministru, a avut în mâini soarta lucrărilor publice ale contemporaneității, fiind probabil cel mai potrivit dintre toți cei care s-au perindat în această importantă funcție.

Nici nu știu ce să laud mai întâi – excelentul text al d-lui Noica, ilustrațiile alese de același, excepționala calitate grafică asigurată de Stelian Țurlea, prefața simpatetică a d-lui Mugur Isărescu? –, așa că le voi lauda pe toate în aceeași măsură, laolaltă cu eforturile sponsorilor și ale tipografiilor și, fără a mai intra în alte detalii, îl trimit pe cititor la librărie să caute această superbă carte. Pentru că merită! (L. A.)

AD SE IPSUM

Experiența singurătății

NICOLETA DABIȚA

Cele mai obișnuite stări întâlnite în paginile autobiografice ale unui gânditor contemporan, atunci când este analizată propria situație existențială, cu credințele și valorile implicite, se definesc în termeni de singurătate, înstrăinare, plictis, urât existențial. „O pătimire puternică” (Christos Yannaras), „iadul pe pământ” (Mariana Sora), o stare metafizică de îmbolnăvire (Nae Ionescu) sînt cîteva din accepțiunile negative sub care regăsim frecvent singurătatea. Dar chiar din sînul acestui negativ al solitudinii se poate desprinde deopotrivă un pozitiv al ei. Sentimentul părăsirii, al abandonului omului în lume, poate duce individul mai aproape de liniște sau fericire. Pentru Emil Cioran, certitudinea singurătății e unica lui posibilitate de a fi identificat. Dincolo de infirmitatea pe care o duce cu sine, solitudinea poate fi un soi de elevație a sinei, atunci cînd, consideră Berdiaev, persoana umană depășește lumea comună, cotidiană, mediocră, fără a pierde și contactul cu divinitatea lumii¹.

Se poate ca una din condițiile care au generat proliferarea scrierilor de tip confesiv să fie tocmai o anumită insuficiență de sine, o posibilitate scăzută de comunicare a ființei, care-i însuflă gânditorului nevoia de a scrie despre sine, și astfel de a-și păstra neîntinată viața interioară în împrejurările haotice în care e așezat omul. Diferența evidentă de semenul tău nu mai este în acest înțeles o suferință, ci poate doar o înținare specifică celui ce-și conștientizează cu luciditate condiția, a celui ce în sfîrșit a înțeles că o comunicare cu lumea „normală” nu-i mai este la îndemînă.

„Însingurarea ca simptom al înstrăinării de sine” este numele unui eseu al interpretului german Hans-Georg Gadamer, a cărui argumentare servește ideii tocmai formulate². Anume, cel care resimte însingurarea ajunge în fapt să se înstrăineze de sine pe măsura depărțării de celălalt. Gadamer își începe studiul printr-o distincție între înțelesul singurătății și cel al însingurării, două fenomene care afectează sufletul uman, destul de diferite în cele din urmă. Singurătatea este o căutare: a celui îndrăgostit, pentru că nimic din cele existente în lume nu-i înlocuiește iubitul; a celui puternic, pentru că nici un om nu-i poate rezista; a celui înțelept, pentru că știința îndepărtează; a celui credincios care se retrage pentru a-și face rugăciunea. Spre singurătate te îndrepti dintr-o diferență esențială pe care o trăiești într-un anumit moment al vieții tale. În trăirea însinguratului se întvede o pierdere, o depărțare de tine însuși și inevitabil și de ceilalți. Se întîmplă să fii cuprins de însingurare atunci cînd lucruri altădată familiare îți devin dintr-o dată străine. Însingurarea trebuie privită asemenea unei boli provocate în mare măsură de societatea în care trăiești. A nu mai putea gândi fără „mașină”, a nu mai putea scrie fără apel la tehnologie constituie o realitate; astfel, omul nu mai găsește timp pentru reflecție, nu mai află prilejurile singurătății, nu-și mai cunoaște în ultimă instanță identitatea, particularitatea spiritului. Devii inapt

pentru dialogul autentic, nu mai ai o „limbă comună” cu semenul tău, și aceasta este în adevăr o problemă. Însingurarea arată cum ți-ai devenit străin, un sentiment ce înlătură deopotrivă și posibilitatea înțelegerii ori experienței celuilalt. Cînd acest fenomen al înstrăinării capătă proporții, ajungînd o problemă tot mai gravă a civilizației, a fi un bun interpret verifică o calitate esențială. A putea să întretii o conversație veritabilă, a lupta pentru păstrarea unei punți de comunicare cu celălalt, se arată ca fiind misiunea nu a celui ce, în lume fiind, se însingurează, ci a celui care în singurătate caută singularitatea propriului spirit, întors mai plin de semnificații din dialogul cu un altul.

O exemplificare a distincției făcute de Gadamer este realizată de filosoful rus Nicolai Berdiaev. A fi singur în lume, a te simți străin în mijlocul oamenilor și evenimentelor e o chestiune de destin. De cele mai multe ori, nu reflecția insistentă asupra resurturilor ascunse ale lumii te aduce la deziluzie și însingurare, ci mai curînd ajungi să te depărți de oameni dintr-o constatare a „nepotrivirii” tale cu lumea, dintr-o fire „marginală” care te îndeamnă și la o existență de limită³. Este vorba, dacă ar fi să-l urmărim pe Nae Ionescu, despre o stare metafizică, în care fără a fi bolnav în sens real, resimți desprinderea de lume, în înțelesul că „nu există priză între tine și realitatea înconjurătoare”⁴. Lucru care survine fără o cauză și care dezvăluie în fapt o „deficiență” a ființei în anumite condiții oferite de lume. „Un om asocial” prin esență, absent pînă și în momentele care dădeau iluzia de activitate febrilă, cu sentimentul neapartenenței la nimic, fără posibilitatea comunicării intime cu cineva, cu o prea manifestă personalitate pentru a adera la valori deja acceptate, acestea ar fi cîteva trăsături ale „singuraticului” Berdiaev, descrise în autobiografia sa⁵. „Resimțeam singurătatea mai ales în societate, în contact cu oamenii. Oamenii singuratici sînt de obicei deosebit de contemplativi și nesociali. Eu însă neam singurătatea cu socialul [...] După părerea mea, cazul meu exprimă o gravitate maximă, el semnifică singurătatea extremă”⁶.

Identificînd două sensuri ale singurătății, unul negativ, atunci cînd aceasta este resimțită ca o „infirmitate”, și altul pozitiv, atunci cînd prin ea te ridici la o condiție superioară a eului, deasupra conștiinței comune, înțelege Berdiaev că relația cu semenii nu trebuie întreruptă. Solitudinea însăși se delimitează ca fenomen social, în sensul în care ea presupune întotdeauna sentimentul unei înstrăinări de ceilalți. Cu atît mai dureroasă cu cît nu ai vocația singurătății, cu cît nu poți împăca felul tău de a fi cu cel al însinguratului. În *5 Méditations sur L'Existence*⁷, urmînd aceeași idee a solitudinii ca fenomen social, Berdiaev indică patru tipuri de relații între singurătate și instinct social⁸. Cel mai grav afectează ființa umană un al treilea tip, cel al omului obișnuit cu singurătatea, care refuză societatea, care se simte izolat și încearcă a-și proteja viața lăuntrică. Acesta ar fi cazul gânditorului, al celui ce se percepe diferit și luptă cu propria însingurare pentru a-și salva destinul spiritual. Întrucît omul „posează un droit sacré à la solitude et à la sauvegardé de sa vie intime”⁹. Deși nu există solitudine absolută, ci una care se raportează permanent la alții, fie și sub forma unei neputințe de comunicare cu ceilalți.

Cazul psihanalistului Jung este cumva a parte și totuși poate fi substituit concluziei lui Berdiaev. El explică solitudinea ca pe o cale aleasă datorită unei diferențe esențiale care-i identifică destinul. În tinerețe, scrie Jung în însemnările autobiografice¹⁰, practica „secre-

tul”, se ascundea de oameni pentru a-l cultiva, pentru a-și păstra visele intacte. Privind retrospectiv, este mîndru că a rezistat tentației comunicării în ciuda singurătății pe care a trebuit să o suporte. Aceasta pentru că a înțeles că este stăpînul unor cunoștințe pe care ceilalți nu doar că nu le au, dar nici nu-și doresc să le posede. E vorba în cele din urmă de o asumare a propriului destin, de o acceptare a faptului esențial că destinul tău e la lucru, de înțelegere că numai prin renunțări ajungi la ceva măreț, că personalitatea se amplifică prin explorarea sinelui.

Această „boală a identității” poate lua și alte forme, cum sînt cele de care luăm seama la Emil Cioran sau Jeni Acterian. Elementul de noutate (relativ la solitudinea „aleasă” de Jung), care răspunde în fond unei atitudini frecvente printre contemporani, este resimțirea plictisului, a vidului lăuntric sau a urîtului existențial. Viața celor doi e o lungă și gravă traversare a nuanțelor de singurătate, fără a fi determinați însă să prefere compania oamenilor ori fără a le reuși comunicarea. Ei își cunosc destinul de purtători ai maladiei „identității”, de condamnați la solitudine. Ne lovim în însemnările lor de un orgoliu al superiorității și al distanței izvorît tocmai din practica singurătății: „pozitivă în mine e numai nevoia de singurătate”¹¹. Cînd Cioran cedează tentației lui „da” o face în numele solitudinii sale, or cum ne putem explica acest abandon mai frumos decât prin devotamentul față de starea ce i-a exprimat în cea mare măsură esența? Celălalt este un mod de a-ți conștientiza condiția. Să fii singur poate fi o stare plăcută, dar să te simți singur denotă că tocmai siguranța aceasta îți este amenințată. Atunci realizezi cum prezența oamenilor te banalizează, cum celălalt e un obstacol în trăirea experiențelor relevante și profunde ale vieții.

Din astfel de trăiri, cînd puțința de suportare a contradicțiilor vieții a fost dusă la extrem, generează orgoliul singularității în lume și disprețul față de cei ce se complac în iluzie, în utopii și amăgiri de tot felul. Ca o expresie a acestei „limite”, a îndoielii asupra posibilității limbajului de a face cu puțință comunicarea cu orice semen, se nasc și însemnările de jurnal, ce poartă marca personalității unui om pentru care singurătatea nu este o povară, dar care nici liniște nu va avea cît timp îi este dat.

¹ Nicolas Berdiaeff, *5 Méditations sur L'Existence*, tradit de Irène Vildé-Lot, Éditions Mouton, Paris, 1936, p. 99.

² Cuprins în *Elogiul Teoriei. Moștenirea Europei*, traducere de Val Panaitescu și Octavian Nicolae, Editura Polirom, Iași, 1999.

³ Cf. Emil Cioran, *Caiete*, vol. III, traducere de Emanoil Marcu și Vlad Russo, Editura Humanitas, București, 2000, p. 19.

⁴ Nae Ionescu, *Tratat de metafizică*, Editura Roza Vînturilor, București, 1999, p. 193.

⁵ Este vorba de Nicolai Berdiaev, *Cunoașterea de sine. Exercițiu de autobiografie filosofică*, traducere de Inna Cristea, Editura Humanitas, București, 1998.

⁶ *Ibidem*, p. 53.

⁷ Nicolas Berdiaeff, *5 Méditations sur L'Existence. Solitude, Société et Communauté*, ed. cit.

⁸ Cele patru tipuri sînt: a) omul care ignoră solitudinea și este absorbit de societate, cazul cel mai des întîlnit; b) omul fără experiența solitudinii, dar indiferent la societate, în sensul că este în acord cu ea, dar nu participă la deciziile ei; c) omul familiar cu solitudinea, care refuză societatea și luptă pentru a se menține în interiorul vieții sale, cazul gânditorului; d) cel ce trăiește solitudinea, interesîndu-se totodată și de societate, cazul profetului (*Ibidem*, pp. 107-108).

⁹ Cf. *Ibidem*, omul „posedă un drept sacru la singurătate și la a-și proteja viața intimă” (p.99).

¹⁰ Carl Gustav Jung, *Amintiri, vise, reflecții*, consemnate și editate de Aniela Jaffé, traducere de Daniela Ștefănescu, Editura Humanitas, București, 1996, p. 55.

¹¹ Emil Cioran, *Caiete*, vol. I, ed. cit., p. 260.